

Els ulls de Jodorowsky (6) La maleïda preproducció de *Dune* i la beneïda galàxia d'«El Incal»: fracassar és canviar de camí

Leazah Zelaz

Aquesta frase defineix no només una saviesa universal i molt pràctica, sinó també la carrera d'Alejandro amb una perfecció immaculada. I si això no és suficient, podem afegir-n'hi una altra també de la seva pròpia collita (que fins i tot ha arribat a atribuir al seu pare): "triomfar és aprendre a fracassar".

Semblava que la carrera cinematogràfica d'Alejandro Jodorowsky no podia anar millor: *La Montaña Sagrada* va representar un escàndol al festival de Canes, i el seu director ja era conegut i respectat, i el productor Allen Klein volia aprofitar l'èxit i estirar-ho tot el que pogués, la qual cosa és una aspiració ben lògica dintre del món del cinema i les celebritats. Aleshores, Klein va concertar una entrevista amb el seu protegit i li va explicar quina era la nova obra que havia de dirigir: un llibre de temàtica eròtica titulat *Història d'O*. A Klein no li mancava olfacte comercial, perquè a principis dels anys setanta (i sobretot després de l'èxit gairebé sense precedents del film *Emmanuelle* (Just Jaeckin, 1974), fer una pel·lícula d'aquestes característiques hagués donat diners fàcils i instantanis, però no comptava amb la integritat artística de Jodorowsky: si ja havia arribat a rebutjar George Harrison per fer un paper principal, ¿perquè havia d'acceptar fer una pel·lícula que no volia? El director, literalment, va fugir del costat de Klein, i això li va costar el segrest de les seves dues pel·lícules durant molts d'anys.

Però fracassar és canviar de camí. Després de rebutjar una oferta com aquesta (per cert que finalment la pel·lícula *Historia de O —Histoire d'O*, Just Jaeckin, 1975— la va filmar el mateix director que *Emmanuelle*, i va ser un èxit ràpid que després ha caigut en l'oblit igual de ràpidament, i quasi el mateix podríem dir del seu artífex), i d'enemistar-se amb una persona tan poderosa, ¿què podia fer Jodorowsky? "Ho vaig abandonar tot, els contractes i tot. Estava a la ruïna. Aleshores, Michel Seydoux, que va estrenar amb gran èxit *El Topo* i *La Montaña Sagrada* a París, em va demanar si volia fer una pel·lícula amb ell. Li vaig dir que sí, i vaig proposar *Dune*, encara que ni tan sols m'havia llegit el llibre, algú m'havia parlat d'ell. Vàrem comprar els drets de *Dune*, i quan el vaig llegir vaig veure que tenia raó: ho havíem de fer. A més, m'agradava la història, i havia de mantenir la meua família." *Dune* era una gran novel·la de ciència-ficció escrita per Frank Herbert, de gran complexitat i amb una estructura poderosa i atraient: conscientment o inconscientment, Alejandro havia triat bé.

Així, doncs, i amb una intensitat gairebé increïble, Jodorowsky es va posar mans a l'obra, contractant un equip d'allò més heterogeni, en què es barrejaven noms que després es farien tan co-

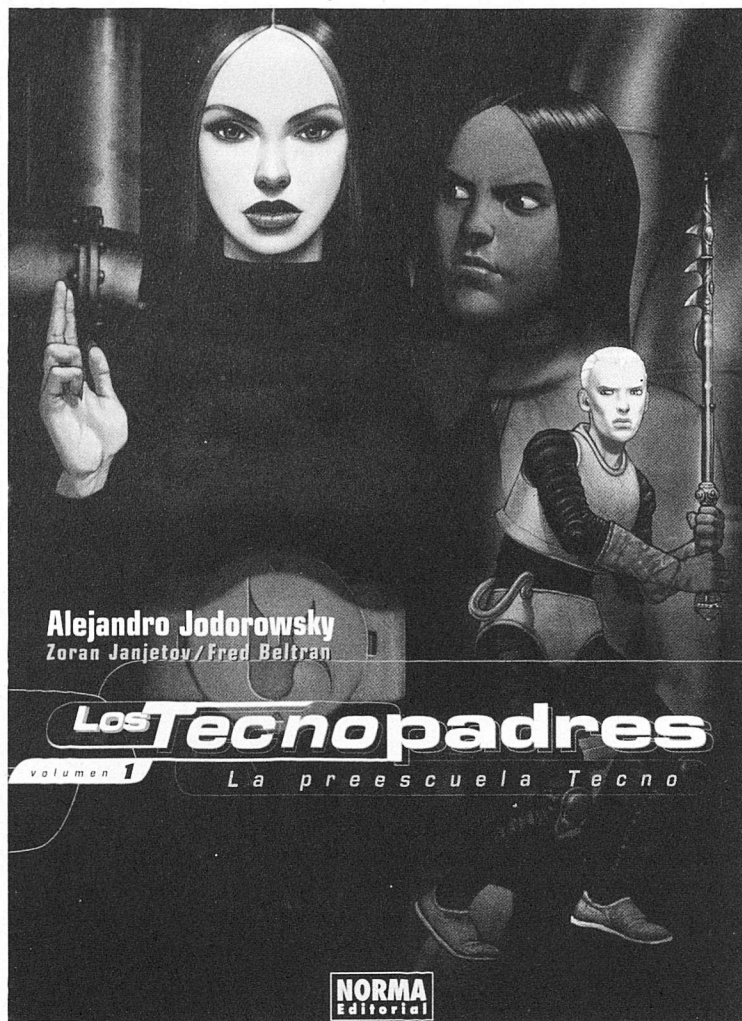
neguts com Dan O'Bannon o H. R. Giger, i d'altres que ja ho eren com Orson Welles o Salvador Dalí: entre altres coses, a la pel·lícula "hi havia diversos mons, i cada planeta tenia un dissenyador i una

música propis. Pink Floyd i Magma la compondrin, distints músics havien de crear el món de cada planeta. Dalí seria l'emperador boig de la galàxia." Però sens dubte, feia falta una persona més que necessària per portar tot això a bon terme, una persona que entengués la ciència-ficció de la mateixa manera que ho feia Alejandro mateix: "jo em pensava que el cinema americà, influenciat per la NASA, estava creant geleres voladores. Ells dissenyaven naus espacials sense imaginació: jo volia una nau plena de color, amb éssers vivents." Aquest home era el dibuixant de còmic Jean Giraud, més conegut com Moebius, qui va deixar impressionat al director amb la seva feina detallista i molt personal, gairebé podríem dir que única en tot el panorama del còmic de l'època: "Vaig veure les il·lustracions de Moebius per una revista de ciència-ficció, i em va impressionar la seva visió no tècnica ni científica de l'espai. Ell té una imaginació molt artística. Després vaig veure el seu treball al còmic "Blueberry": era com un director de cine, tenia una visió cinematogràfica, i em va semblar perfecte per això."

Jean Giraud, o Moebius, és un dibuixant (i també guionista) francès nascut l'any 1938, creador del mític "Blueberry" i d'altres còmics dels quals en parlarem aviat, i que també ha fet feina per al cinema com a dissenyador (a pel·lícules com *TRON* —Steven Lisberger, 1982; *Willow* —Ron Howard, 1988; *Abyss* —*The Abyss*, James Cameron, 1989; o *El Quinto Elemento* —*The Fifth Element*, Luc Besson, 1997) però que en aquell moment ni tan sols s'havia plantejat mai fer-ho. Ell mateix ens parla de la seva experiència amb *Dune* a *La Constelación de Alejandro Jodorowsky*, des del mateix primer encontre amb Alejandro: "Jo vaig entrar, i dues persones sortien. Una d'elles va cridar: "És ell! És Moebius!" L'altre se'm va acostar de seguida, però amb compte, i em va dir "Ah, així doncs vostè és Moebius. És un plaer conèixer-lo." Era Alejandro Jodorowsky. Va suggerir que participés en un projecte de cine, *Dune*. Jo havia llegit *Dune*, la novel·la de Frank Herbert: l'havia acabada feia tres mesos, i encara seguia en estat de xoc. [...] *Dune* havia de ser un fresc extraordinari: Seydoux estava encantat amb la passió d'Alejandro, amb el seu entusiasme, i amb l'ambició del projecte. Tots ens vàrem deixar portar pel deliri. [...] El període de preparació va ser com una muntanya russa. De vegades, sentia una gran admiració: altres, una desaprovació total. Em sorprenia la manera de fer feina d'Alejandro. Per exemple: un dia havíem de triar el vestuari dels Harkonnen. Alejandro es va tapar els ulls i va anar cap a la prestatgeria: va agafar un llibre, que va resultar ser de Tiziano, el va deixar a la taula amb gran estrèpit, el va obrir en una pàgina qualsevol, va assenyalar amb el dit i va dir: "serà així!" (rialles). Al principi, em vaig tornar boig! Però em vaig adonar que tenia raó: podíem utilitzar qualsevol cosa. De totes maneres, Alejandro tenia, com ho diria, tenia una sèrie de creences. Creia que no el no saber, fer les coses a

cegues, et dona l'oportunitat d'expressar aquest costat misteriós que tots tenim."

Potser el *Dune* de Jodorowsky és possiblement la pel·lícula mai feta de la qual se n'ha parlat més ("Tal vegada la meua intuïció em deia que la pel·lícula no es faria. Per a mi, la pel·lícula és això", explica Alejandro a *La Constel·lació de Alejandro Jodorowsky* mentre mostra un elaborat storyboard), però com tothom sap, finalment no va arribar a bon port: després d'una elaborada preproducció (que el mateix director es va encarregar de contar dintre d'un suplement especial de la revista francesa de còmic *Metal Hurlant*, anomenat "*Dune: Le Film Que Vous Ne Verrez Jamais*", limitat a 500 còpies i que avui dia és tota una raresa que inclou al·lucinants dissenys de Moebius i de Giger), la cosa no va continuar. "Va ser un fracàs meravellós, i es va convertir en un aliat. El problema va ser que el productor era multimilionari, no necessitava guanyar diners. Mai no facis feina amb persones que no necessitin guanyar diners amb l'art, perquè poden abandonar el projecte per les bones! Per ells, és com la picadura d'un insecte." Sigui com sigui, allò segur és que finalment Dino De Laurentiis es va fer amb els drets, i el tema es va convertir en la pel·lícula *Dune* (David Lynch, 1984), que no és un mal film (de fet, Frank Her-

bert mateix va dir durant el rodatge que estava encantat amb els resultats respecte a la fidelitat d'adaptació, la qual cosa segur que no hagués opinat de la pel·lícula de Jodorowsky) i que té premisses fins i tot semblants a les que volia fer servir Jodorowsky (la música és d'un grup de rock anomenat Toto, surten actors tan estranys i aliens a la professió com Sting, el cantant de The Police...), però el que és segur és que molts ens hem quedat amb les ganes de veure què hagués fet el nostre home, encara que ens en podem fer una idea veient altres films immediatament posteriors com *Alien*, el *Octavo Pasajero* (*Alien*, Ridley Scott, 1979, una magnífica història de Dan O'Bannon en què també hi varen participar H. R. Giger dissenyant la criatura i els ambients alienígens i Moebius dissenyant vestits i ambients).

Però a fi de comptes, tot això no és important, encara que ho sembli. Com bé diu Moebius mateix: "No considero que *Dune* fos un fracàs. La pel·lícula, simplement, no es va fer. El que queda és una magnífica preparació. Tots estàvem eufòrics. La pel·lícula és allò que hauria de ser: un miratge entre les dunes." I una mica més enllà va Alejandro, que lluny de desesperar-se, va optar per canviar de camí: "Allò que no vàrem fer a *Dune* ho vàrem fer al còmic. El còmic es va convertir en un gran projecte, amb milions de lectors, gràcies al fracàs de *Dune*. Sense aquest fracàs, jo mai hauria fet aquests còmics." I és que ja l'any 1978, Jodorowsky i Moebius es varen atrevir a signar el seu primer treball junts en aquest mitjà, una petita curiositat anomenada "*Los Ojos del Gato*" que va aparèixer també com a suplement de la revista *Metal Hurlant* (i que aquí a Espanya es va publicar al primer número de l'edició espanyola de la revista, allà pel 1981), i que va servir per demostrar que tots dos s'entenen dintre de les vinyetes molt millor del que semblava.

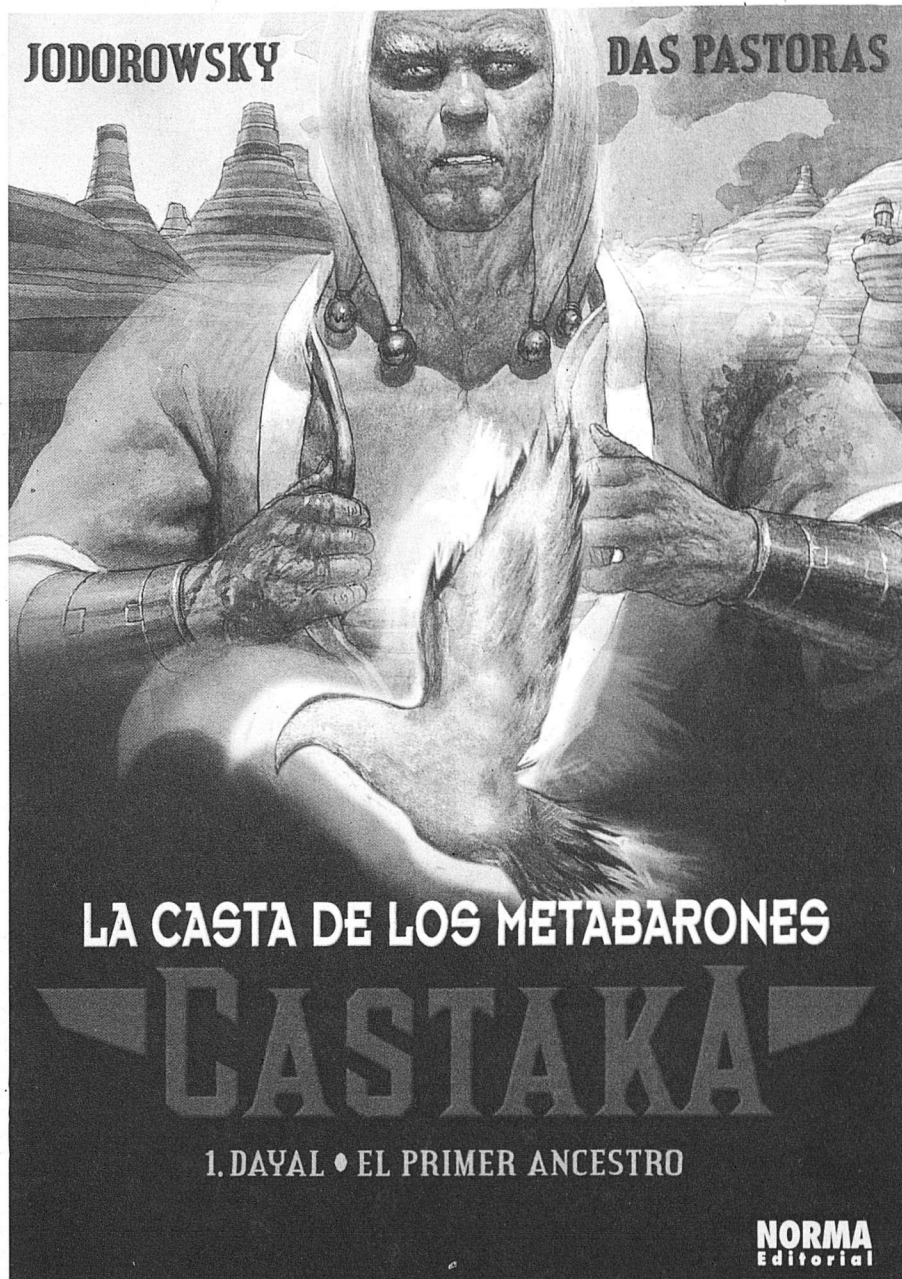
Com ja hem contat aquí mateix, Alejandro ja coneixia de sobres el mitjà del còmic i l'estimava prou, però probablement mai no es va imaginar que acabaria essent la seva feina més popular i aquella que més satisfaccions li donaria ("És un plaer fer feina amb dibuixants de còmic. Estimen el seu art. És una feina comercial, cobren per pàgina. És una feina laboriosa, però són tan delicats com joiers. La relació és diferent segons la seva personalitat. Els has de proposar històries que els agradin. Si aconseguixes endinsar-te al seu món, la col·laboració és meravellosa."), i gràcies precisament al fracàs de *Dune*. Perquè després de tota aquella feina, era necessari fer alguna cosa: Jodorowsky insistia en el fet que l'obra d'art és un ésser viu que no pertany al seu creador, sinó que és un regal que es fa a tota la humanitat i és a ella a qui pertany per dret propi. I això volia dir que ell entenia que, encara que fos Frank Herbert el creador i escriptor de *Dune*, ell mateix, Alejandro Jodorowsky, havia de fer la seva pròpia versió de la història sense cap necessitat de seguir al peu de la lletra el text original (una idea que probablement no feia massa gràcia a

Herbert). Fos o no fos això una idea lícita, allò que sí que havia fet *Dune* indiscutiblement era obrir les portes de la ciència-ficció a la infinita ment d'Alejandro, modificant idees i sembrant llavors que aviat s'obririen com a flors i com que estava una mica fart del cine i de tot allò que ho envolta, no va tenir cap pega en passar-se al còmic, fent una sèrie que tot d'una es va convertir en un fenomen de masses.

L'any 1980, comença a les mateixes pàgines de la revista *Metal Hurlant* una història anomenada "L'Incal", les aventures d'un detectiu de classe R anomenat John Difool que viu a una ciutat-pou del futur on hi ha un llac d'àcid, unes classes socials molt marcades, un Papa que canvia de cos amb molta facilitat, i una "emperadriu" que governa la galàxia, on apareix precisament una mena d'entitat anomenada "Incal", que portarà la nova saviesa a l'Univers. Amb reminiscències subtils però fàcils de reconèixer al seu imaginari desplegat a *La Montaña Sagrada*, Jodorowsky i Moebius filen una història que traspasa tota la ciència-ficció de la seva època i que aconsegueix un èxit sense precedents. Més de vint anys després, l'any 2001, jo mateix demanava a Alejandro a què pensava ell que es devia l'èxit d'"El Incal", i encara em va contestar: "No tinc la menor idea, és un fenomen que ens va desbordar a Moebius i a mi: fins i tot, a França hi ha nins que s'anomenen Solune, és una bogeria." Però el que és cert és que aquesta història, contada en sis parts i de la qual se n'han fet moltes i distintes edicions, quasi totes les del nostre país a Norma Editorial (la darrera i "definitiva" segons els seus autors presenta uns canvis de color que tal vegada l'apropen més al segle XXI i a la resta d'històries d'aquest Univers, però hi ha lectors més acostumats als colors antics que la prefereixen tal com estava abans), segueix avui dia tan fresca com fa trenta anys, sorprenent a nous lectors i captant tot tipus d'atencions cap als seus mons particulars.

Perquè això no s'acabarà aquí ni molt menys, i així com Herbert no es va aturar de fer llibres sobre l'"Univers Dune" (i fins i tot també ho han continuat els seus fills), Jodorowsky desenvolupa el seu món de ciència-ficció fins portar-ho a l'infinit. Fins i tot, es permet el luxe de convertir tot el primigeni cicle d'"El Incal" en un somni del seu protagonista, anant primer a l'abans de la història amb un nou cicle de sis toms que s'anomena "An-

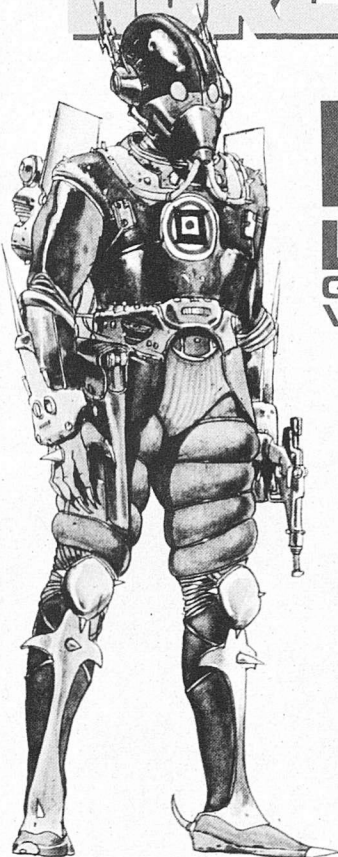
tes del Incal": l'any 1988, i amb l'ajut del dibuixant Zoran Janjetov, Jodorowsky explica tota la gènesi de John Difool atorgant-li uns orígens i una personalitat que ens deixa a tots bocabadats (i potser també al seu creador, m'atreveixo a dir), i que no està gens malament, però que segons molta gent no està ni de lluny a l'alçada de la sèrie original, a més del fet que la cosa es complica un poc més del que sembla, perquè Janjetov va dibuixar les pàgines originals amb un estil més que semblant al de Moebius (molts diuen que obligat), i d'aquests sis toms originals aquí a Espanya només vàrem arribar a veure el primer ("La Juventud de John Difool", publicat a la col·lecció Humanoides, àlbums de tapa dura de *Metal Hurlant*). I ara, tants d'anys després, Norma Editorial recupera tot el cicle en un sol tom del qual ràpidament ens adonem que està redibuixat pel seu autor (i fins i tot censurat, cosa

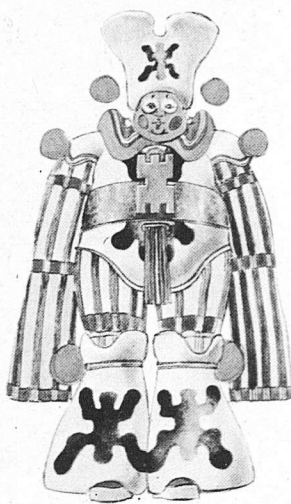

LA MACHINE À RÉVER

METAL MURRIANT

DUNE LE FILM QUE VOUS NE VERREZ JAMAIS

que mai no ha fet gràcia a Alejandro) i tornat a colorejar. ¿Una manera d'arreglar errors del passat? Potser sí, i també d'encaixar la peça amb la nova del trencaclosques, un únic tom d'una nova sèrie que es diu "Después del Incal" (aquest primer, "El Nuevo Sueño", està dibuixat per Moebius l'any 2000, i de moment no han sortit més), i que veurem cap a on va.

I com ell mateix ha dit, la qüestió és fer històries on un estigui còmode, i dintre de la galàxia Incal, Jodorowsky ho està prou: també juntament amb Janjetov (i amb l'ajut de Fred Beltran posant el color), l'any 1996 comença un cicle de vuit toms anomenat "Los Tecnopadres", on explora més a fons aquests personatges pseudo-religiosos nascuts també a les aventures de John Difool. Publicada per Norma Editorial al nostre país, és una sèrie tal vegada no de les més memorables, però sí que és cert que es llegeix amb plaer i demostra àmpliament que Janjetov sí que sap dibuixar (i és bastant segur que aquí va tenir molta més llibertat que a l'altra aventura, i això es nota).

Però sens dubte, l'estrella més brillant d'aquesta galàxia és una de les sagues més completes i precioses que s'hagin escrit mai: "La Casta de los Metabarones", magistralment dibuixada per Juan Giménez i que ens conta la història d'un dels personatges més enigmàtics (i al mateix temps més atractius) d'«El Incal». Començada l'any 1992 i finalitzada no fa gaire (i també publicada per Norma Editorial, encara que existeixen altres edicions), és una narració prodigiosa que uneix la tragèdia grega amb els mites japonesos i l'òpera espacial, aconseguint un producte que ha deixat bocabadats tots els públics fins al punt que Hollywood ha comprat els drets als autors i està preparant una pel·lícula! Veurem si poden reflectir tota la riquesa de l'obra, i més tenint en compte que acaba de sortir el primer tom de la nova sèrie "Castaka", dibuixat pel gallec Das Pastoras i que aprofundeix encara més dintre d'aquest infinit "Univers Incal".

Sigui com sigui, allò que és inqüestionable és que el fracàs de *Dune* es va aprofitar bé, convertint-se en tot un èxit a les sàvies mans d'Alejandro. I això és tot un mèrit, perquè la seva forma de fer feina amb els dibuixants és també peculiar, tal com reconeix Moebius mateix: "Una part del geni d'Alejandro és que aconsegueix expressar al seu treball obsessions només seves, però a la vegada és capaç de respectar les idees dels il·lustradors. Les històries que els proposa són com una posició màgica." Potser aquest és un dels secrets del seu èxit: idear universos complexos i inacabables, i després trobar els artistes ideals per donar-los forma i projectar-los cap al Món, amb la intenció que tots els qui els llegeixen arribin a aquella il·luminació de la qual Jodorowsky parla i cerca i recerca d'infinites maneres; triomfant, precisament, perquè aprèn a fracassar.

"Dalí sera considéré comme un dieu, comme aujourd'hui l'est le Christ." ■